

KIBRIS YAŞ DESTANLARI ÜZERİNE GENEL DEĞERLENDİRME

About Turkish Cypriot Yashnamas

Elmira MEMMEDOVA*

Özet: Türk dünyası coğrafyasının hemen hemen bütün bölgelerinde rastladığımız yaşname örnekleri Kıbrıslı Türklerin de edebiyatında ilgi çeken bir şiir türü olarak yer almaktadır. Elimizde ada Türklerine özgü beş yaşname örneği vardır: Mustafa Gökçeoğlu'nun Gönyeli köyünden derlediği yaşname, Mustafa Gökçeoğlu'nun kendisinin yazdığı yaşname, Hüseyin Nebih-Nazan Beledoğlu, Oğuz Yorgancıoğlu ve Fikret Kürşad'ın yaşnameleri. Bu yaşnamelerden ilk üçü birbiriyle içeriğine göre örtüşmektedir. Oğuz Yorgancıoğlu'nun yaşnamesi ise en büyük yaş destanı olarak dikkat çekmekle birlikte Kıbrıs Türklerinin doğumdan ölüme kadar birçok kültürel sosyal yaşam tarzını da yansıtmaktadır. Makalede Kıbrıs yaş destanlarının farklı ve benzer özellikleri kaydedilmekle birlikte biçim ve içerik özellikleri de araştırmaya tabi tutulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kıbrıs, Yaş destanı, Oğuz Yorgancıoğlu, Yaşname, Şiir

Abstract: Examples of the vujudname-yashnama (creation and growth period of human being-life from birth to death) which we meet almost in all parts of the Turkish geography are one of the images of the poem involving attention in the literature of the Cyprus Turks. We have 5 examples of the vucudname (creation and growth period of human being-life from birth to death) which belonging to the island Turks: Mustafa Gokchalioghlu's vucudname (creation and growth period of human being-life from birth to death) which gathered from the Gonyely village, Mustafa Gokchalioghlu's vucudname (creation and growth period of human being-life from birth to death) which written by himself, Huseyn Nabih- Baladoghlu's, Oghuz Yorghanchioghlu's and Fikrat Kurshad's vucudname (creation and growth period of human being-life from birth to death). The first three of these vucudname (creation and growth period of human being-life from birth to death) coincide with each other in terms of content. But Oghuz Yorghanchioghlu's vucudname (creation and growth period of human being-life from birth to death) reflects cultural and social life of the Cyprus Turks from birth to death as the biggest creation and growth period of human being. Emphasizing different and similar features of the vucudname (creation and growth period of human being-life from birth to death) of the Cyprus as well as the form and content features are investigated in the article.

Key words: Cyprus, vujudname, Oghuz Yorghanchioghlu and poem.

---

* Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi, Şarkiyat Enstitüsü, Türk Filolojisi Bölümü, mamedovaelmira4@gmail.com

Giriş

Yaş destanı veya yaşnamelerde insan ömrü geçmişten geleceğe, başlangıçtan sona doğru yıllar üzere betimlenmektedir. Yazılı edebiyatta Ahmed Yasevi'nin başlattığı yaşname geleneği sonraki yüzyıllarda diğer Türk şair ve âşıkları tarafından devam ettirilmiştir. Bazen yaşname yazarları olarak sadece âşıklardan bahsedilmektedir: “Âşıklar tarafından ortaya konulan ve insan hayatının ana rahmine düşmesinden ölümüne kadar olan safhalarını yaş kademelerine göre konu edildiği destanlara verilen ad. Bu destani şiirler Yaş Destanı, Yaş Türküsü, Ömür Destanı, Hayat Destanı, Vücutname ve Mahrasname gibi sözlerle de zikredilirler”. (Kaya, 2010: 773) Ama yaşnamelere hem de günümüz şairlerinin de eserlerinde rastlanmakta ve bu bağlantıda Kıbrıs Türklerinin de sözlü ve yazılı örneklerinde yaş destanları dikkat çekmektedir. Bu bağlantıda Fikret Kürşad'ın “Hayat hikâyesi” başlıklı yaşnamesini kaydedebiliriz. On dizeden oluşan şiirde “bebek”, “çocuk”, “ergin”, “genç”, “olgun”, “amca-teyze”, “ihtiyar”, “dede” gibi yaş basamakları üzerine insan ömrünü ele alan Fikret Kürşad seksen yaşa kadar betimleme yapmıştır.

1. Birbirleriyle Paralellik Arz Eden Kıbrıs Yaş Destanları

Ada edebiyatında Mustafa Gökçeoğlu, Hüseyin Nebih-Nazan Beledoğlu, Oğuz Yorgancıoğlu ve Fikret Kürşad yaşname yazarları olarak dikkat çekmektedirler. Bundan başka anonim bir yaşname örneği de Mustafa Gökçeoğlu tarafından derlenmiştir. Bu yaşnameler içeriklerine göre örtüşmeler de birbirinden farklı özellikleriyle seçilmekteler.

Anonim yaş destanı üzerine Mustafa Gökçeoğlu araştırma yapmıştır. Bu şiiri Türkiye'nin Mudurnu ilçesinden derlenmiş bir yaşname örneğiyle kıyaslayan araştırmacı örtüşmelerden bahsederek bunun nedenini araştırmaktadır: “Pertev Nail Boratav'ın “Folklor ve Edebiyat” isimli yapıtının, birinci cildinin 231. sayfasında, 1939-1945 yıllarında Bolu ilinin Mudurnu ilçesinde derlemiş olduğu “Yaş Destanı” vardır. Benim de Gönyeli köyünde Fatma Musa'yla, Mustafa Mertli'den derlediğim “Yaş Destanı” vardır. Bunları karşılaştırmak istiyorum. Bolu'nun Mudurnu ilçesiyle, Lefkoşa arasındaki uzaklık, harita üzerinde bile 620 km'dir. Kaldı ki, bunu yol olarak düşünürsek, aradaki uzaklığın, ne kadar çok olduğu görülür. İşin ilginç yanı, adaya göç eden atalarımızın, bu bölgeden gelmemiş olmasıdır. Dahası araştırma yaptığım Gönyeli köyünü kuranlar Anamur ilçesiyle Niğde'nin Aksaray ilçesinden gelen, iki kişi düşünülürse, olayın çarpıcılığı ortaya çıkar”. (Gökçeoğlu, 1992: 153) Aslında metinleri bir yaş destanı geleneği bağlantısında ve birçok örnekleri ele alarak incelediğimizde “yaşname kültürü”nün Uygurlardan Başkurlara, Özbeklerden Güney ve Kuzey Azerbaycan Türklerine, Kazaklardan Kıbrıs Türklerine, Kırgızlardan Türkiye'ye kadar Türk dünyası coğrafyasında pek yaygın olduğunu görmekteyiz. Yani Türkiye ile

Kıbrıs'tan derlenmiş yaşnameler arasındaki benzerlik bu bağlantıda değerlendirilirse şaşırılacak durumun olmadığı belli olur. Bu bağlantıda Kıbrıs anonim yaş destanı ile diğer eserler arasında da bağlantı kurulabilir. Örneğin Gökçeoğlu'nun bahsettiği "Yaş Destanı"nda insanın yaratılışında kullandığı "köpük" kelimesi başka Türk destan ve mitleriyle çağrışım uyandırmaktadır:

Ana rahmine düşmüş bir köpüktür
Kırk günden sonra damarlar dizilir
Parmaklar eller ayaklar seçilir
Dokuz ay on üç günde meydana gelir
(Atun, 2002: 222)

Burada kullanılan köpük kelimesiyle "Köroğlu" destanında Kırat ve Dülat'ın yaranması ve "Kırgız Yaratılış Miti"nde köpüklerden yaranma motifi arasında bağ kurulabilir. Bu yaşnamede bir ve yüz yirmi yaş arası ömür yolu betimlenmiştir. Eserin özellikleriyle ilgili Mustafa Gökçeoğlu "Kıbrıs Yaş Destanı"nda kullanılan dilde, yabancı kökenli sözcük sayısı yok denecek kadar azdır. Tümceler açık seçik ve kesin yargılıdır... Süreklilik gösteren bir olgu, dile getirilmektedir. Bunun için de, geniş zaman kullanılmıştır. Kısacası, doğumla ölüm arasındaki olaylar, zincirleme olarak sıralanmıştır... Kıbrıs Yaş Destanı, on birlik ve on üçlük dizelerden oluşmaktadır genelde. Uyak düzeni ise a.a.a.a. biçimindedir" yazmaktadır. (Atun, 2002: 227-228) Mustafa Gökçeoğlu'nun kendisinin yazarı olduğu "Kıbrıs Yaş Destanı" on bentten oluşmaktadır. Önceki bentler dördüklükler şeklinde, son kısım beyit şeklinde iki mısradan kurulmuştur. Bu yaşname yukarıda bahsettiğimiz anonim yaş destanı ile yalnız kafiye ve redif açısından değil aynı zamanda şiirsel özellikleri ve ayrı ayrı mısraların örtüşmesiyle dikkat çekmektedir ve bu şiirler arasında ikincinin nazire olması kanısı oluşmaktadır. Mukayese için her iki yaş destanına göz atalım:

Anonim:

Kırkında ördeği avlanmış göle benzer,
Ellisinde dizlerine sızılar ener,
Altmışında gözlerine dumanlar çöker,
Yetmişinde eli, ayağı işten kesilir.
(Atun, 2002: 223)

Mustafa Gökçeoğlu:

Ellisinde oğullarına bel bağlar,
Dağ başında çökmüş dumana benzer.
Elli beşte sızı ener beline,
Atmışında duman çöker gözüne.
(Atun, 2002: 231)

Görüldüğü gibi, Mustafa Gökçeoğlu Gönyeli`den derlediği yaşnameden etkilenerek, “dizlerine sızı ener” yerine, “sızı ener beline” yazmış, “Altmışında gözlerine dumanlar çöker” mısrasını ise “Atmışında duman çöker gözüne” şeklinde değiştirmiştir.

Mustafa Gökçeoğlu`nun yaşnamesinin diğer şiirlerden farklı bir özelliği insan ömrünün tasvirine iki yaştan başlaması, her on-yirmi yaş arasını çeşitli benzetmelerle ifade etmesi ve altmışla yetmiş yaş arasında parantez içinde “ya ondan sonrası” sorusunu sormasıdır:

...On yaşında taze güldür açılır,
On birinde ab-ı hayat saçılır,
On ikide boyu beli seçilir,
On üçünde gözler mestane benzer.
On dördünde güzelliğin bağıdır,
On beşinde gören aklın dağıtır,
On altı, yiğitliğin çağıdır,
On yedide sanki ceylana benzer.
On sekizde belli eder arını,
On dokuzda gözetir şikarını,
Yirmisinde kendi bulur yarını,
Zincirlerini koparmış aslana benzer.
(Atun, 2002: 230)

Hüseyin Nebih-Nazan Beledoğlu`nun yaş destanından örneğini vereceğimiz dizeler, “Koroğlu” destanının bazı neşirlerine eklenen “Benzersen” redifli koşmayı hatırlatmaktadır:

Üç yaşında süttten bezden bıkar
Beş yaşında körpe kuzuya benzer

...On sekiz yaşında kemale erer
Yirmisinde pus bulanık sellere benzer

...Kırkında ördeği avlanmış göle benzer
Ellisinde dizlerine sızılar ener
(Atun, 2002: 222-223)

Özellikle 40-50 yaşla bağlı benzetmeler arasındaki örtüşmeleri rastlantı sayamayız; Koroğlu`nun vücudnamesiyle bu yaşname arasındaki benzeyişlere bakalım:

Qırında sen el haramdan çekersen,
Sonası ovlanmış göle benzersen.

Ellisinde elif qeddin çekiler...
("Koroğlu", 1956: 417)

"Koroğlu" destanının sadece Azerbaycan baskılarından birinin (1956) ek kısmında verilmiş ve XIX. yüzyılda derlenmesiyle bağlı not düşürülmüş bu vücutnameyle Kıbrıs Türklerinin edebiyatında rastladığımız yaşnamelerdeki paralellik dikkat çekmektedir. Oysa ki coğrafya Mudurnu ilçesine göre daha uzaktır.

Kıbrıslı şairlerden Hüseyin Nebih-Nazan Beledoğlu'nun yazarı olduğu yaş destanı ile yukarıda örneğini verdiğimiz şiir arasında da birçok paralellik bulunmaktadır:

On yaşında gonca güldür açılır,
On birinde abu hayat içilir,
On ikisinde kaşları kemane benzer,
On üçünde mah-i tabane benzer.
On dördünde güzelliğin çayıdır,
On beşinde gören aklını dağıdır,
On altısında göğsü cennet bağdır.
On yedisinde daş devirmiş bağrını,
On sekizinde gözedir didarını,
On dokuzunda terk eylemiş arını,
Yirmisinde yırtıcı aslana benzer.
(Atun, 2002:229)

Her iki yaşnamede kız kadınların yaş özellikleri söz konusu edilmekte ve görüldüğü üzere sadece bazen benzetmelerde farklı isimler kullanılmaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz ifadeler sonuncu yaş destanında "*Yetmişinde duman çöker gözüne // Sekseninde sızı ener dizine*" şeklinde verilmiştir, daha doğrusu, sadece yaş değiştirilmiştir. Bütün bunlardan bahsettiğimiz Kıbrıs yaş destanlarının varyant olduğu kanısına varabiliriz. Ayrıca bu yaş destanlarıyla Koroğlu'nun yaşnamesi arasındaki paralellik de bunların aynı kaynaktan etkilenmesi kanısını uyandırmaktadır.

2. Oğuz Yorgancıoğlu'nun "Yaş Destanı" ve Özellikleri

Şimdiye kadar çeşitli Türk halklarından derlediğimiz yaklaşık 200 örnek içerisinde Oğuz Yorgancıoğlu'nun yaşnamesi hacimce en büyük örnek gibi dikkat çekmektedir. Daha bir farklı özelliği ayrıca bir kitap şeklinde neşredilmiş olmasıdır.

Kitapta insan ömrünün değişik yıllar üzre betimlenmesi hem sözle, hem de resimlerle verilmiştir. Eserin önsözünde şair çağdaş dönemde insan nüshasının oluşturulmasından, ölümsüzlük isteğinden ve bunun felaketlere yol açtığından bahsetmektedir. Fakat bu dünyanın bir manide dendiği gibi “iki kapılı bir han ” olduğu ve her yaratılanın bir gün mutlaka bu dünyadan göçeceği dile getirilmektedir.

Yaşnamenin ilk dizelerinde ana sevgisinden bahsedilmekte, ananın eşsiz bir yaratılık olmasına dikkat çekilmekte, “Ana gibi yar, vatan gibi diyar olmaz” atasözüyle ananın insan hayatındaki rolüne değinilmektedir:

“Ana gibi yar, vatan gibi diyar olmaz”,
Gönül kelebek gibi, bir yerde asla durmaz,
İnsanı çoğu sever, çoğu yaklaşır ona,
İnanın ki hiç biri, anası gibi olmaz!...
(Yorgancıoğlu, 1999: 3)

Bu başlangıçla şairin niyetinin insan evladının doğmasında ve büyümesinde, hayatında annelerin rolünü belirtmek olduğunu kanımsındayız. Daha sonra doğacak insanın macerasını anlatan şair, iki gencin tanışmasını yansıtan bir resimle ve aşağıdaki bentle yaş destanına başlar:

Gülen gözler birbiriyle bakışır,
Şimşek olur, karşılıklı çakışır,
Sevda olur kalbten kalbe akışır,
Böyle başlar insanın macerası.
(Yorgancıoğlu, 1999: 7)

Bir çiftin birliği sonucunda yeni insan oluşur ve Oğuz Yorgancıoğlu diğer yaşname yazarlarından farklı olarak bu süreci de betimlemiştir. Ana rahminde karar tutan dünya yolcusu ilk durağına yerleştikten kırk gün sonra damarlarda dolunur, dokuz ay on günde ise ışıklı dünyaya gelir. Dünyadaki ilk işi ise ağlamaktır; çünkü ilk gelişle tokat payını da alar:

Dünyada ilk işi, bir çığlık atar,
Ebe şaplak vurur, onu ters tutar,
Kokmasın diye, tuz-suyla yıkar,
Karşılanma töreni, budur çocuğun.
(Yorgancıoğlu, 1999: 11)

Aslında bu sağlık açısından bir “karşılama töreni” olsa da ünlü şair Fuzulî'nin “*Ol dem ki, bu xakdane düşdü.Halini bilib feğane düşdü.Axir günün evvel eyleyib yad,*

Axıtdı sirişkü, qıldı feryad” (1993: 14) dediği gibi Yorgancıoğlu da şu dizeleriyle kişinin dünya yaşamında karşılaşacağı engellere ve bu durumdan üzüleceğine işaret etmektedir. Oğuz Yorgancıoğlu çocuğun altı ayından başlayarak detaylı şekilde ömür yolunu ve her dönemde kişisel özelliklerini betimlemektedir. Kıbrıslı Türklerde altı ayına varan çocuk için kına yakılır ve bir tören düzenlenir. Destanda da bu geleneği yansıtan dizeler yer almıştır:

Komşuları davet eder anası,
Yakılır hem altı aylık kınası,
Para işler, dua okur bazısı,
Topluma kabülü, başlar çocuğun.
(Yorgancıoğlu, 1999: 15)

Diğer Türk topluluklarında rastlamadığımız bu geleneği doğan çocuğun toplumla tanışması ve kabul ettirilmesi olarak değerlendiren şair, aynı zamanda birçok Türk halkları arasında yaygın olan törenden de bahsetmektedir; dişleri çıkan çocuğa “yardım etmek” amacıyla düzenlenen törende ilk diş çıkarma kutlanmaktadır.

Gollifası kaynatılır süzülür,
Otuz ikisi bir ipliğe dizilir,
Boncuk gibi boyuncuğ`na asılır,
Dişleri tamam çıksın diye çocuğun.
(Yorgancıoğlu, 1999: 17)

Şair, sağlıklı çocuk yetiştirmenin de kurallarından bahsetmektedir. Yetişkinler çocuğun nazını da anlayışla karşılamalıdır:

Dördünde hep ilgi ister nazlanır,
Almayınca küser, ağlar, sızlanır,
Ulaşınca isteğine uslanır,
Böyle yetişmeli, sağlıklı çocuk.
(Yorgancıoğlu, 1999: 19)

Ayrıca “...çocuk ne ise yedisinde/Hiç değişmez, yetmişinde o olur” atasözünün de gerçek payı olduğuna dikkat çeken şair, yedi yaşından insan hayatında artık başka bir yolun başladığının altını çizmektedir. Okula başlayan çocuklar da değişiktir ve Oğuz Yorgancıoğlu aşağıdaki dizelerde kitaba sevdalı olan çocukları şöyle tarif etmektedir:

Yediye basınca okula gider,
Önce sayı sayar, sonra heceler,
Meraklıysa, kitabıyla geceler,
Kimliğini, belli eder çocuklar.
(Yorgancıoğlu, 1999: 22)

On bir yaşından artık çocuk değil kız ve oğlan ayrımı yaparak cinsler üzere sonraki yaş aşamalarını ele alan şair erkek ve kız çocuklarının bu yastan sonra daha farklı gelişme gösterdiklerini belirtmektedir:

Onbirinde, kız bastırır oğlanı,
Kız serpilir, oğlanda durum aynı,
Oğlan anaya yakın, kızsı yabancı,
Değişimi, farklı yaşar çocuklar.
(Yorgancıoğlu, 1999: 26)

Özellikle on üç yaşında cinsel ayrım yaşına giren çocuklar artık ergenlik döneminin başındalar ve kız çocuğu anasının elbiselerini giyerek kendisini büyük göstermeye başlar, erkek çocuklar ise bu yaşta hala da bir değişim yaşamamaktalar:

Kız evladı on üçüne varanda,
Cinselliği öğrenir büyük oranda,
Ana esvabını giyer arada,
“Ana, bak donun bana oldu”, der.

Oğlan henüz aynıdır, akli oyunda,
Bir uzama olmaz hala boyunda,
Onun da gitmeli dümen suyunda,
Yoksa yanlışta düşer henüz çocuklar.
(Yorgancıoğlu, 1999: 28)

Şair çocuğun yaşlandıkça değişen fiziksel özelliklerini de sanki bir ressam olarak betimlemektedir:

On altıda oğlanın sesi değişir,
Yüzüne bir sürü kıllar doluşur.
Vücudunda değişiklik oluşur,
Kendini bir ilah gibi görür oğlumuz.
(Yorgancıoğlu, 1999: 31)

Artık bir ergenlik dönemine giren çocukların ebeveynlerine karşı başkaldırı ve isyanları da şiirde dile getirilmekte ve bunun Kıbrıslı Türkler için belirgin olan örneği sunulmaktadır:

Oğlan **on yedide** başlar kavgaya,
Bütün şikayetleri olur anaya,
“Ya kız bulun, ya kaçacam garşıya”,
İlk isyanı böyle başlar oğlanın.
(Yorgancıoğlu, 1999: 32)

Karşı dendiğinde her halde Kıbrıs adasının Rum kesimi kastedilmekte ve anlamazlıktan gelen çocukların isyanı verilmektedir. Türk toplumunda “yeri mutfak olan” kızın isyanı ise oğlan çocuğundan farklı olarak mutfaktaki eşyalaradır:

On sekizde kızın yeri mutfaklar,
Kabahati hergün, bulur tabaklar,
Çanaklar kırılır, düşer bardaklar,
İlk isyanı ortaya, çıkar kızların.
(Yorgancıoğlu, 1999: 33)

İlerleyen yaşlarda daha neşeli ve mutlu olan gençler yirmi beşe vardıklarında hayatlarının en güzel dönemini yaşarlar:

Yirmi beşte daha mutlu, daha şen,
Hayat güzel, hayal güzel ve hep ben,
Sonsuz duygular, zevkler severken,
Bitmeyecek sanır insan, zamanı.
(Yorgancıoğlu, 1999: 40)

Şair artık insanın yaş felsefesinde eskiye kıyasla değişen durumlardan da bahsetmektedir. Bilindiği üzere önceler daha erken nikaha giren kadınlar artık yüksek eğitim almak ve kariyer geliştirmek amacıyla geç evlenmekte ve daha yukarı yaşlarda anne olmaktadır:

Şimdi **otuzunda**, aranır durur,
Eskiden, on beşte doğuran kadın¹.
(Yorgancıoğlu, 1999: 45)

---

¹ Kırkaltı yaşla bağlı dizelerinde ise şair belli bir süre sonra insanın evlilik düşüncesinden vazgeçtiğini de dile getirmektedir:

*Bazan derler “Evlenmesem keşke”,
En alıngan dönemleri, insanın.*

Azerbaycanlı yazar ve araştırmacı Azize Caferzade de bir vücutname örneğinden bahsederken aynı meseleye dikkat çekmektedir: “Aşık Mustafa'nın vücutnamesi yalnız ve yalnız kadın yaşamından bahsettiği için Mustafa döneminde kadınların hayatı, gelenek ve görenekler bağlantısında dikkat çekmektedir...”

Üç yaşından dörd yaşına varanda,
Gözellener bu gız yahşı gız olar.
On yaşında hedd-i bulug olanda
Gonça tek açılar bir nergiz olar.

Hayatın talebine bak! On yaşlı kız artık ergen (hedd-i bulug olmuş) hesap edilmektedir. Yani evlenmek yaşındadır. Ninelerimizin birçoğu gibi 19. yüzyılda, hatta 20. yüzyılın başlarında bile...” (Caferzade, 1999: 175) Yani her iki yazarın dikkat çektiği mesele erken yaşta evlenmek, ana olmak konusudur. Ama Oğuz Yorgancıoğlu ve Azize Caferzade'nin yaklaşımlarında farklar var. Kadın yazar buna karşı çıkmakta, Yorgancıoğlu ise sanki bir nostaljik unsur olarak dikkat çekmektedir.

Bazı yaşnamelerde rastladığımız otuz beş yaşla bağlı ünlü şair Cahit Sıtkı Tarancı'nın “Yaş Otuz Beş” şiirinden alıntı yapan Oğuz Yorgancıoğlu bu aşamadan sonra olgunluk döneminin geldiğini belirtmektedir:

“**Otuz beş** yarı yol” dese de şair,
Hayat devam eder, peş peşe gelir,
Otuz beş yaşına erince başlar,
Gerçek sevdası, olgun insanın.
(Yorgancıoğlu, 1999: 50)

Erkek ve kadınların işte bu yaştan sonra hayatın akışına uyum sağlamalarını dikkate çeken şair otuzaltı yaşı hayatın panayırına benzetmektedir:

Bazan erkek dargın hareket eder.
Bazan da kadın susmayı seçer,
Hayat böylece akar da geçer,
Otuzaltı yaş, panayırı hayatın.
(Yorgancıoğlu, 1999: 51)

Çağdaş insan için artık yaş kavramının değiştiğini ve bazı kişilerin her zaman genç gözükme isteğini şair, kırk yaşla bağlı dizelerinde de dile getirmektedir:

Etkilemez onu, ne yer, ne zaman,
Kırkında uslanmaz, olmaz hem pişman,
“Hayat kırkında başlar” der de yaşar,
Zamanla değişti, bu günkü insan.
(Yorgancıoğlu, 1999: 55)

Yukarıda değindiğimiz gibi çağdaş insanın sosyolojik yaşamında “ertelemeler” olduğu gibi genç yaşlarda bile fiziksel görüntüsünde de hala dirilik, dinginlik gözlemlenmektedir:

Kırk üçte hala dinc, hala huridir,
Kadın olgun, adam hala diridir,
Ne vücudu eğik, ne göz perdedir,
En hüzurlü çağı, seven insanın.
(Yorgancıoğlu, 1999: 58)

Birçok yaşnamelerde özellikle de klasik örneklerde ömrün yarısı olarak nitelendirilen elli yaş² Oğuz Yorgancıoğlu'nun kaleminde aşağıdaki dizelerde verilmektedir:

Ellisinde adam, derli topludur,
Saçları ağarsa da, başı doludur,
Gücü yerindedir, sağlam kolludur,
Çevresine hakimdir, bu yaşta insan.

Kadınlarsa bir başka olgunlaşır,
Göğsü, kalçası iyice dolgunlaşır,
Günümüz kadını, rahat hoşlaşır,
Seneler, belini bükmez insanın.
(Yorgancıoğlu, 1999: 65)

---

² Oğuz Yorgancıoğlu elli değil, elli altı yaşını geri sayım dönemi olarak değerlendirmektedir. Artık bu yastan sonra insan geriye bakmaya başlar:

*Yaşlar, ulaşınca elli altıya,
İşleri bağlanır, artık tatlıya,
Dönüp bakarlar, geri maziye,
Yorulur, yavaşlar, durulur insan.*

*İki insan olgunluğa ermiştir,
Mutluluk, gözlerden dışa vurmuştur,
İnsanoğlu, pekçok şeye doymuştur,
Kar yağmıştır, saçlarına insanın.*

Ellisinden sonra “ikinci baharını” yaşayan insanoğlunun bakışlarında özellikle elli beşten sonra bir hüznün hali belli olur:

Elli beş yaşında, kadın durulur,
Adamların yüzü, yorğun görünür,
Bakışları artık, bir hüznün burur,
Değişim halını farkederek insan.
(Yorgancıoğlu, 1999: 70)

Genellikle Oğuz Yorgancıoğlu eski yaş anlayışına destanında sık sık değinmekte ve geçmiş düşünceyle şimdiki insanın dünya görüşünü kıyaslamaktadır:

“Yaşın **altmış**, dişin batmış” derlerdi,
Gözlerine mutlak perde inerdi,
Rahat yaşamayı yeni öğrendi,
Altmışında henüz, sağlıklı insan.
(Yorgancıoğlu, 1999: 75)

Aynı şekilde yetmiş yaşla bağlı deyimde de itiraz eden şair çağdaş insanın hatta yetmişinde de sevmek hakkının olduğunu belirtmektedir:

“Yaş yetmiş iş bitmiş” derdi eskiler,
Günümüz insanı bu söze güler,
Kendini her gün yeniden bilir,
Zorları alteder, sevgiyle insan.
(Yorgancıoğlu, 1999: 86)

Yaşnamenin son dizeleri içeriğine göre ustadnamelere benzemektedir. Hayat ve onun anlamıyla bağlı değerli fikirler söyleyen şair aslında ömrün insan için en iyi sermaye olduğunu altını çizmektedir:

İnsan varınca yetmiş yediye,
Dönüp de bakmalı biraz geriye,
“Ömür” diye harcadığımız hediye,
En kıymetli sermayesi insanın.
(Yorgancıoğlu, 1999: 92)

İnsan ihtiyar yaşlarına vardığında ona verilen güzellikler ve sağlam fizik birbir elinden alınır ve Oğuz Yorgancıoğlu bunu doğanın insana oynadığı oyun olarak değerlendirir:

*Seksen ikide vücut, çeker suyunu,
Bakıma rağmen, büzülmür boynu,
Doğanın kişiye, öbür oyunu,
Ağırlaşır, kulakları insanın.
(Yorgancıoğlu, 1999: 97)*

Doksanlı yaşlarındaysa insanı içerden çökmeye başlayan kaleye³ benzeten şair, artık iç organların fonksiyonunun bozulduğunu ve sadece bir kale görevini yapan derinin de bürüştüğünü ama hala da yaşama sarıldığını aşağıdaki dizelerde ifade eder:

*Doksan yaşına bir adım kala,
İçerden çökmeğe, başlanmış kale,
Gene de dayanır, kişi bu hale,
Başkaca çaresi, yoktur, insanın.*

Yaş doksana varınca, insan uyuşur,
Gül yüzleri yaprak gibi buruşur,
Gözlerinde perdeleri oluşur,
Gene de yaşama, sarılır insan.
(Yorgancıoğlu, 1999: 104)

Son cümleden belli olduğu üzere insan kaç yaşında olursa olsun yaşama sarılmakta, göç etmek istememektedir. Ama çok ileri yaşlara varan kişi bunun bir gerçek olduğunu kabullenmek zorunda olduğunu anlar ve doksanın sonuna varan insan ise artık öbür dünyaya hazırlanır ve günahlarını temizlemek için çalışır:

*Doksan altı yaşta, tunel yakındır,
Farkındadır insan, ölüm kesindir,
Baştan sona hayat, tektir bütündür,
Günahtan arınmak, ister her insan.*

*Doksan sekizde köklü bir çare arar,
Namazla, niyazla, kendini yorar,
Yorğun ruhunu, bir teselli sarar,
Bunlar da, son umududur, insanın.
(Yorgancıoğlu, 1999: 111-112)*

Doksan dokuz yaşa varmış insanın ömür mumu sönmeye başlar, artık hem fizik, hem de beden tükenmiştir ve şair, bundan böyle sadece ruhun (özün) kalacağını aşağıdaki dizelerde dile getirmektedir:

---

³ Azerbaycan Türkleri arasında bu ruh haliyle bağlı "Kuru cesedi kalmış" ifadesi kullanılmaktadır.

Seneler olunca tam **doksan dokuz**,
Kişide sönmeğe başlamıştır köz,
Artık örtü gitmeli, kalmalıdır öz,
Kapının eşiğine varmıştır insan.
(Yorgancıoğlu, 1999: 114)

Geç yaşlara kadar hayat sevgisiyle yaşama sarılan insan, yüz yaşından sonra başka niyettedir; ölmek ister:

On tane on sene, tam da **yüz** eder,
Bu yaşa ulaşanlar da “Dalya” der,
Bıkar da hayattan, ölmeyi ister,
El açar Allah`a, yalvarır insan.
(Yorgancıoğlu, 1999: 115)

Şairin kaleminde yüz yaşını geçen insanların da fiziksel durumu betimlenmektedir; organlar çökmüş, insan tensel olarak bitmiştir:

Eğer aşmışsa yüz yaşını kişi,
İnanın bitmiştir, insanın işi,
Yetemez kendine, cahil, bilmiş,
Dinlemez organlar, emri insanın.
(Yorgancıoğlu, 1999: 116)

Hatta bundan böyle insan yalnız fiziksel değil, zihinsel olarak da gerilemiştir, yani artık yeniden çocukluk dönemine girmiş gibidir:

Ayak tutmaz olur, elleri titrer,
Akli kesmez artık, nasihat ister,
Bütün davranışları çocuktan beter,
Artık kendine yetmez, yetişmez insan.
(Yorgancıoğlu, 1999: 116)

Oğuz Yorgancıoğlu kaleminde insanın en son yaşını olarak 120 yaş verilmiştir. Bu yaşta insan çatlamış taş gibidir, artık çöküş safhasındadır:

Merdiven dayasak **yüz yirmi** yaşa,
Yüzümüz dönüşür, çatlamış tasa,
Bedenler zayıflar, geçer inişe,
Yüzleri kırışır, solar, insanın.
(Yorgancıoğlu, 1999: 118)

Ama ne kadar çok yaşasalar da bir gün mutlaka ölümle karşılaşacaklarını ve yaşamlarının son bulacağını söyleyen şair, insanları daha bu dünyada yaşarken iyi işler yapmaya seslemektedir:

Ne kadar zenginlik olsa insanda,
Hepsini terkeder, gider son anda,
Ne cep, ne de yen vardır kefende,
Uyumlu, doyumlu olmalı insan.
(Yorgancıoğlu, 1999: 119)

Destanın sonunda aslında herkesin farklı sürede bir ömür yaşadığını ve hiç kimsenin verilen hisseden fazla yaşama hakkı olmadığını söyler:

Kimisi uzunca bir ömür yaşar,
Kimisi hayattan çocukken geçer,
Herkes hissesini, harcar da geçer,
Fazladan hakkı yok hiçbir insanın.
(Yorgancıoğlu, 1999: 119)

Oğuz Yorgancıoğlu diğer yaşname yazarlarından farklı olarak ölüm anında insanların da değişik tepkilerini kaleme almaktadır:

Bazıları ölüverir gülerek,
Bazıları kabul eder, bilerek,
Kimisi ölümle, alay ederek,
Kapanmaz, “Gözleri arkada kalır”.
(Yorgancıoğlu, 1999: 120)

Kıbrıslı şair defnetme merasimini de dile getirmekte ve burada ada Türklerine özgü yas töreni geleneklerine dikkat çekmektedir:

Götürürler, teneşire koyarlar,
Kaynar suyla, eyicene yuyarlar,
Eline ayağına, kına yakarlar,
Ahirete, hazırlarlar insanı.
(Yorgancıoğlu, 1999: 122)

Belli olduğu üzere, kına daha çok düğün merasiminde kullanılmaktadır. Ölüye kına koymak ise Kıbrıs Türklerinin ölüm adetlerindedir ve Tuncer Bağışkan'ın “Kıbrıs Türk Halkbiliminde Ölüm” adlı eserinde bu konuyla ilgili şöyle yazılmıştır: “Kuru kına,

ölülerin baş ile saçlarına eklenir, parmak aralarına ise pamukla konulurdu. Ölülerin kınalanması halinde, dünyada yapmakla yükümlü oldukları şeyleri yapmadıklarından ahrette kendilerine soru sorulmayacağına, günahların bağışlanacağına inanılırdı". (Bağışkan, 1997: 131)

Aynı zamanda kabir içinin de tasviri Oğuz Yorgancıoğlu'nun yaşnamesinde yer almaktadır ve ölünün konduğu mezara mersin dallarının konması geleneği de Kıbrıs Türklerinin yas kültüründe vardır. (Bağışkan, 1997: 187)

Tabutunu omuzlarda taşırlar,
Mezarını, boyuna göre eşerler,
Tabanına mersin dalı döşerler,
Kefeniyle, yatırırılar insanı.
(Yorgancıoğlu, 1999: 124)

Yaşnamede ahret dünyasının tasviri yer almaz ve eser ölen her kesin zamanla unutulacağıyla bağlı düşünceyi yansıtan dizelerle biter:

Önce her gün, sonra sık sık ağlarlar,
Giderek silinir, solar duygular,
Sonra yılda iki, ancak uğrarlar,
Zamanla dibelik, unutulur insanı!
(Yorgancıoğlu, 1999: 126)

Sonuç

Oğuz Yorgancıoğlu, yaşnamesinde insan nüshasının güncelleşmesi konusuna boş yere değinmemektedir. İnsanoğlunun her zaman ölümsüzlük isteği varolmuştur. Ta Sümer destanlarından bu yana biz bunun edebi örneklerini de görmekteyiz. XXI. yüzyılda ise kendi nüshasını yaratmaya kalkan, ölümsüzlük arzusunu gerçekleştirmek isteyen insanlar gündeme gelmiştir. Yaş destanında da şimdiki insanların daha sonraki yaşlarda bile plastik cerrahi gibi yöntemlerle daha genç kalma ve bunu başarmalarına rağmen tunelin sonunda mutlaka ölümün bizi beklemesi ifade edilmektedir. İnsanın ölümsüzlük isteği aynı zamanda onun unutulmamak, tarihte kalmak isteğidir. Bu doğrultuda yaşnamelerde dünya yaşamında yaptığı her iyi bir işin onun arkasınca okunulacak duaya dönüşeceği ve güzel eserler bırakması vurgulanmaktadır. Dinimizde de bu tebliğ edilmektedir.

Kıbrıs Türklerinin yaşnamelerinden bazıları Türk dünyasının diğer yaş destanlarıyla örtüşmesiyle dikkat çekiyorsa, bazıları Köroğlu'nun vücudnamesinden izler taşımakla yine bu bütünlüğü sağlamaktadır. Oğuz Yorgancıoğlu'nun yaşnamesi

ise daha çok yerel özellikleri yansıtmakla ada Türklüğünün doğum, ölüm gibi merasimleriyle bağlı etnografik bilgileri içermektedir.

Bu yaşnameler genellikle dörtlüklerden oluşmaktadır. Oğuz Yorgancıoğlu belli bir yaştan sonra ve belli bir yaşa kadar her cinse yani kadın ve erkeğe özel olarak yaklaşmış, yaş özelliklerini belirtmiştir.

KAYNAKLAR

- ATUN, Suna, FEVZIOĞLU Bülent. (1985). Kıbrıs Türk Halk Edebiyatında Destanlar ve Ağıtlar Üzerine Bilgiler, Belgeler, Araştırmalar. II. Cilt, Ankara: Birlik Matbaacılık, 2002, 1998, s. 367-488
- BORATAV, Pertev Naili. (1982). Folklor ve Edebiyat, C. I, İstanbul
- BAGISKAN, Tuncer. (1997). Kıbrıs Türk Halkbiliminde Ölüm. KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları: 36, Ankara
- GÖKÇEOĞLU, Mustafa. (2000). Yaş Destanları-İki Destan Versiyonunun (Çeşitlemesinin) Düşündürdükleri, Bildiriler Panel Notları I, Lefkoşa,
- GÖKÇEOĞLU, Mustafa. (1992). Yaş Destanları-İki Destan Versiyonunun (Çeşitlemesinin) Düşündürdükleri. Tezler ve Sözler I. Lefkoşa,
- FÜZULİ, Məhəmməd. (1993). Leyli ve Mecnun. Bakı, Genclik Neşriyyatı,
- ÇELEBİOĞLU, Âmil. (1998). "Türk Edebiyatında Yaşnameler", Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları, MEB.Yay., İstanbul
- CƏFƏRZADƏ, Əzizə. (1999). Milli bağçamızdan yarpaqlar. Şairnamə və vücudnamələr, II yarpaq. "Azərbaycan" jurnalı, sayı 10, s. 171-175
- KAYA, Doğan. (2004). Yaşnameler. Ankara: Akçağ Yayınları